

PLAN OCHRONY DLA PARKU KRAJOBRAZOWEGO WZNIESIEŃ ŁÓDZKICH

OPERAT KSZTAŁTOWANIA FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ

Łódź - Warszawa, 2025

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Operat kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej
opracował zespół w składzie:
dr hab. Sławoj Tanaś, prof. UŁ
dr Justyna Mokras-Grabowska
dr Aleksandra Mroczek-Żulicka

Wykonawca prac:

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska;
ul. Erazma Ciołka 13, 01-445 Warszawa

ZESPÓŁ PARKÓW
KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Plan ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich sporządzono na zlecenie
Województwa Łódzkiego – Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego
ul. Solna 14,91–423 Łódź

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Priorytetu FELD 02. Fundusze europejskie dla zielonego Łódzkiego, Działanie FELD.02.15 Bioróżnorodność, typ 4. Opracowanie, aktualizacja dokumentów dla obszarów chronionych lub wdrażanie ich zapisów, programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021 - 2027.

Fot. okładka: Dwór w Byszewach (S. Tanaś, 2025)

Spis treści:

1.	WSTĘP.....	5
1.1.	Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony.....	5
1.2.	Metodyka i zakres prac.....	5
1.2.1.	Ogólne założenia prac nad Planem ochrony	5
1.2.2.	Metodyka i zakres prac w odniesieniu do kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej.....	6
1.3.	Zespół autorski	8
1.4.	Ogólna charakterystyka Parku.....	8
2.	OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA	12
2.1.	Ogólna charakterystyka stanu wiedzy.....	12
2.2.	Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu	13

Część I

Charakterystyka i diagnoza stanu

1. WSTĘP

1.1. Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony

Operat kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej (dalej Operat) jest jednym z sześciu operatów szczegółowych, stanowiących dokumentację dla Planu ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (dalej PKWł lub Park). Jego zasadniczym celem jest wskazanie działań na rzecz ochrony i zrównoważonego kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej obszaru Parku w perspektywie najbliższych 20 lat.

Operat dzieli się na dwie zasadnicze części – diagnostyczną, charakteryzującą zagospodarowanie i użytkowanie turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne oraz strategiczną, w której zaproponowano cele i działania ochronne. Materiał opracowany w Operacie stanowi podstawę merytoryczną dla zapisów projektu uchwały Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (Plan ochrony). Treść Operatu należy traktować także jako rozwinięcie i uzasadnienie zapisów wyżej wymienionej uchwały, przy czym należy zwrócić uwagę, że w wyniku uwag zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych, a także procedur uzgadniania i opiniowania projektu Planu ochrony, ostateczne brzmienie zapisów uchwały może różnić się od propozycji ujętych w niniejszym operacie. Dotyczy to głównie zagrożeń, sposobów ich eliminacji, działań ochronnych, proponowanych form ochrony przyrody, ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz innych dokumentów strategicznych dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych dla kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej.

Wymóg sporządzania planów ochrony dla parków krajobrazowych wynika z zapisów art. 18 ust. 1 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.). Zasadnicza treść oraz jego podział na poszczególne operaty planu ochrony dla parku krajobrazowego ujęta jest w art. 20 ust. 4 tej ustawy, natomiast tryb jego sporządzania, zakres wymaganych prac oraz zakres i możliwe sposoby ochrony zasobów parków określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794).

Organem sporządzającym Plan ochrony dla PKWł jest dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego (ZPKWł), natomiast wykonawcą opracowania jest Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska.

1.2. Metodyka i zakres prac

1.2.1. Ogólne założenia prac nad Planem ochrony

Zakres prac planowanych do wykonania w ramach przygotowania Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, w tym Operatu kształtowania funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, uwzględnia zarówno formalne wymogi wynikające z Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz.U. 2005 nr 94 poz. 794), jak i rzeczywiste potrzeby rozpoznania aktualnego stanu i zagrożeń zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych Parku, niezbędnych do

sformułowania długofalowej strategii ich ochrony oraz kształtowania funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych.

Prace prowadzone nad wszystkimi operatami składają się z następujących etapów:

I – etap oceny stanu rozpoznania analizowanych komponentów (zagadnień) oraz zaplanowania niezbędnych prac uzupełniających.

II – etap charakterystyki i diagnozy stanu, obejmujący:

- analizę dostępnych danych,
- wykonanie uzupełniających badań inwentaryzacyjnych,
- ocenę zachodzących zmian i ocenę skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony,
- analizę uwarunkowań ochrony,
- identyfikację zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych.

III – etap strategii ochrony, obejmujący m.in.:

- określenie celów ochrony,
- określenie zakresu prac rekomendowanych w celu ochrony analizowanych komponentów oraz monitorowania skuteczności podjętych działań,
- określenie zasad i kierunków użytkowania obszaru Parku oraz propozycji ustaleń do dokumentów planistycznych i strategicznych różnych szczebli,
- sformułowanie propozycji uzupełnienia wiedzy dotyczącej analizowanych komponentów oraz propozycji ich wykorzystania w rozwoju funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku,
- prognozę stanu analizowanych komponentów w perspektywie 20 lat w wariantcie pełnej realizacji ustaleń Planu ochrony oraz w wariantcie utrzymania dotychczasowych trendów, a także oszacowanie kosztów realizacji proponowanych działań.

Istotnym elementem prac nad *Planem ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich* jest podział jego obszaru na strefy działań ochronnych, do których odniesie się część ustaleń opisanych w części strategicznej niniejszego Operatu.

1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej

Sporządzenie Operatu wymaga przede wszystkim pozyskania danych archiwalnych, literaturowych, statystycznych i przestrzennych bazując na źródłach pierwotnych i wtórnych, pozyskanych i opracowanych w ramach pracy kameralnej. Poza kwerendami i badaniami kameralnymi, istotne znaczenie mają badania terenowe, w tym badania inwentaryzacyjne i społeczne. W kolejnym etapie zespół przystąpi do prac analitycznych, a na ich podstawie do sporządzenia strategii ochrony, prognozy i syntezy w zakresie kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku.

Poniżej opisano w sposób szczegółowy metodykę prac diagnostycznych i analitycznych, planowanych do wykonania w ramach opracowywania Operatu. Zaplanowane prace obejmują:

a) prace kameralne, w tym:

- kwerenda, przegląd i analiza dostępnych źródeł piśmiennych (publikowanych i niepublikowanych, aktualnych i archiwalnych) oraz internetowych (m.in. literatura, mapy, przewodniki turystyczne, informatory turystyczne, publikacje naukowe, publikacje popularno-naukowe, ewidencje, bazy danych, strony internetowe, bazy danych itp.) dla obszaru Parku

Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, otuliny Parku oraz jednostek administracyjnych na terenie których zlokalizowany jest Park, obejmujących problematykę turystyczną, rekreacyjną i edukacyjną;

- zebranie i analiza aktów prawa na poziomie gmin oraz województwa i ich analiza pod kątem zapisów dotyczących turystyki, rekreacji i edukacji;
- zebranie i analiza opracowań znajdujących się w posiadaniu podmiotów lokalnych, w tym m.in. strategii rozwoju, studium uwarunkowań, kierunków zagospodarowania przestrzennego;
- inwentaryzacja zagospodarowania turystycznego, rekreacyjnego i edukacyjnego w oparciu o analizę treści map, baz danych i wszelkich dostępnych źródeł piśmiennych i internetowych;
- analiza danych z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Banku Danych Lokalnych (BDL), Baz Danych Obiektów Topograficznych (BDOT), Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii (GUGiK), również za pośrednictwem geoportalu, dotyczących stanu turystyki i rekreacji w gminach przynależnych do Parku, w tym wykazy obiektów zagospodarowania (baza noclegowa, gastronomiczna, towarzysząca) i infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej oraz edukacyjnej;
- analiza źródeł internetowych (internetowe zasoby Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego, strony lokalnych stowarzyszeń i fundacji (np. Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Łódzkiego (ROTWŁ), Łódzkiej Organizacji Turystycznych (ŁOT), Lokalnych Grup Działania (LGD) i inne), lokalnych podmiotów działających na polu turystycznym, rekreacyjnym i edukacyjnym, itp.);
- wystąpienie do odpowiednich jednostek samorządowych o udostępnienie danych dotyczących strategii i planów rozwoju turystyki i rekreacji, zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego, działalności ośrodków edukacyjnych na obszarze Parku;
- wystąpienie o udostępnienie studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin obejmujących obszar Parku i jego otuliny oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;

b) prace terenowe, w tym:

- badania terenowe, wizje lokalne wraz z przygotowaniem dokumentacji fotograficznej, które pozwolą na zweryfikowanie oraz uzupełnienie zebranych danych i materiałów;
- terenowa inwentaryzacja zagospodarowania turystycznego, rekreacyjnego i edukacyjnego;
- analiza sposobu wykorzystania potencjału i walorów Parku w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji, na podstawie zweryfikowanych w terenie zebranych materiałów źródłowych, wizji lokalnych, wywiadów z przedstawicielami podmiotów, zaangażowanych w organizację turystyki, rekreacji i edukacji na obszarze Parku (m.in. z przedsiębiorcami, przedstawicielami stowarzyszeń i fundacji, urzędnikami), wywiadów z mieszkańcami Parku i odwiedzającymi Park;
- analiza organizacji atrakcji turystycznych i produktów turystycznych, krajoznawstwa (w tym edukacji nt. lokalnych walorów, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego), rekreacji oraz ochrony zasobów antropogenicznych i przyrodniczych na obszarze Parku i w jego otulinie;
- analiza stanu zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego Parku, ze szczególnym uwzględnieniem zainwestowania osadniczego (drugie domy, letniska), bazy gastronomicznej, bazy noclegowej, bazy towarzyszącej, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych, systemu informacji krajoznawczej i innej infrastruktury, wykorzystywanej w turystyce, rekreacji i edukacji na obszarze Parku i w jego otulinie;

c) prace syntezujące i końcowe, w tym:

- usystematyzowanie danych i przygotowanie części opisowej (dokumentacja fotograficzna, opracowania kartograficzne, rysunki, tabele);
- sporządzenie syntezy uwarunkowań zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego Parku, wynikających z konieczności ochrony przyrody, walorów kulturowych i krajobrazu z wykorzystaniem wskaźników stosowanych w analizie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej, zagospodarowania i ruchu turystycznego i rekreacyjnego oraz określenia stopnia funkcji turystycznej i rekreacyjnej;
- analiza zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych walorów Parku wynikające z istnienia i rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej na obszarze Parku wraz z propozycjami sposobów minimalizacji negatywnych skutków, wynikających z rozwoju turystyki i rekreacji;
- określenie perspektyw i uwarunkowań rozwoju turystyki, rekreacji i edukacji na podstawie zebranych materiałów źródłowych, danych statystycznych, diagnoz oraz wywiadów z przedstawicielami podmiotów zainteresowanych rozwojem turystyki, rekreacji i edukacji na obszarze Parku;
- wskazanie działań niezbędnych dla realizacji postawionych celów ochronnych.

Zakres problemowy Operatu określa jego spis treści. Zakres terytorialny Operatu pod względem diagnozy stanu zagospodarowania i użytkowania turystyczno-rekreacyjnego wraz z działalnością edukacyjną obejmuje obszar Parku, natomiast pod względem zagrożeń zewnętrznych dla realizacji funkcji turystyczno-rekreacyjnych otulinę Parku.

Przygotowana diagnoza zasobów turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku, będzie podstawą do przygotowania strategii kształtowania analizowanych uwarunkowań, w perspektywie funkcjonowania przez kolejne 20-lat. Przygotowanie strategii będzie obejmowało sformułowanie celów ochrony i rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej, zaleceń dotyczących kształtowania poszczególnych rodzajów i form turystyki, rekreacji oraz edukacji, jak również przygotowanie propozycji ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

1.3. Zespół autorski

Autorami niniejszego opracowania są dr hab. Sławoj Tanaś - prof. Uniwersytetu Łódzkiego, dr Justyna Mokras-Grabowska i dr Aleksandra Mroczek-Żulicka, będący pracownikami Instytutu Geografii Miast, Turyzmu i Geoinformacji, Wydziału Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego. Zespół autorski posiada szerokie doświadczenie w sporządzaniu dokumentów strategicznych, opracowań turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych, w prowadzeniu badań ruchu turystycznego, badań nad atrakcyjnością turystyczną, kreatywnością w turystyce oraz organizacją rekreacji. Członkowie zespołu są autorami wielu publikacji (książek, monografii, artykułów naukowych) polskich i obcojęzycznych w zakresie turystyki, rekreacji, krajoznawstwa oraz edukacji krajoznawczej, rekreacyjnej i turystycznej.

1.4. Ogólna charakterystyka Parku

Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich położony jest na północny-wschód od Łodzi, pomiędzy Łodzią, Brzezunami i Strykowem. Wg regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego (1978) Park położony jest w obrębie makroregionu Wzniesień Południowomazowieckich, mezoregionu Wzniesień Łódzkich i obejmuje eksponowaną północną krawędź Wyżyny Łódzkiej (Dylik 1971).

Koncepcja utworzenia Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich powstała już w latach osiemdziesiątych XX wieku. Cele utworzenia Parku koncentrowały się wokół dwóch grup – udostępnienia mieszkańcom aglomeracji łódzkiej cennych walorów krajobrazowych, przyrodniczych, kulturowych i historycznych tego obszaru oraz ochrona tych walorów, zwłaszcza malowniczego

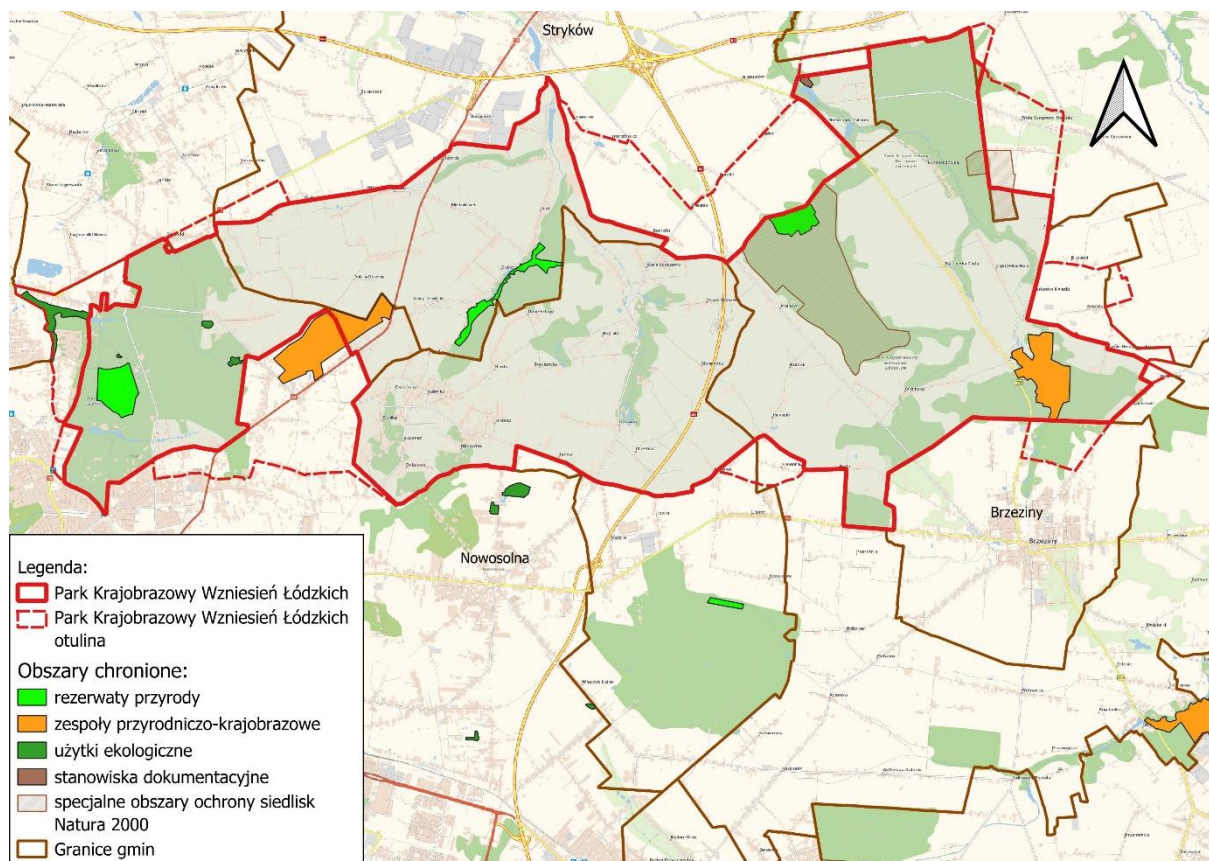
krajobrazu sprzed okresu suburbanizacji aglomeracji łódzkiej. Z biegiem czasu wokół Łodzi zaczęła rozwijać się chaotyczna zabudowa podmiejska, powodowana relatywną dostępnością terenów oraz szeroką ofertą działek letniskowo-rekreacyjnych w gminach ościennych. W kolejnych latach zarysował się rozwój zabudowy usługowo-przemysłowej wzdłuż ciągów komunikacyjnych. Suburbanizacja w najmniejszym stopniu dotknęła tereny położone na północny-wschód od Łodzi. Z tego powodu PKWŁ charakteryzuje się do dziś, choć niestety w coraz mniejszym stopniu, znacznie mniejszym zurbanizowaniem i mniejszą degradacją krajobrazu naturalnego i rolniczego spośród pozostałych terenów peryferyjnych aglomeracji łódzkiej (Drzazga, Ratajczyk 2005). W roku 1993 opracowano dokumentację projektową Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Kształt granic ustalony został w roku 1994.

Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich utworzony został w 31 grudnia 1996 roku na pograniczu ówczesnego województwa łódzkiego i skierniewickiego. Rozporządzenie Wojewody Łódzkiego i Wojewody Skierniewickiego z dnia 31 grudnia 1996 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich ustanowiło Park wraz z otuliną. Park obejmował wówczas obszar 10 748 ha na terenie gmin Łódź, Stryków, Nowosolna, Brzeziny i Dmosin. Natomiast otulina Parku obejmowała obszar 3 020 ha na terenie gmin: Łódź, Zgierz, Stryków, Nowosolna, Brzeziny i Dmosin.

Uchwała nr LV/1545/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie: dostosowania formy prawnej Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego Nr 165, poz. 1359) określiła obszar Parku, chronionego ze względu na wartości przyrodnicze, kulturowe i walory krajobrazowe w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. W uchwale powierzchnia Parku została ustalona na 11 580 ha, a otulina na 3 080 ha. Park wraz z otuliną położony jest na terenie województwa łódzkiego, w powiatach: Łódź, łódzkim wschodnim, zgierskim i brzezińskim oraz w następujących gminach: miasto Łódź, gmina Zgierz, gmina Stryków, gmina Dmosin, gmina Brzeziny, miasto Brzeziny, gmina Nowosolna. Wschodnia część Parku z kompleksami leśnymi w okolicy Janinowa, Poćwiardówki i Tadzina znajduje się w gminie Brzeziny. Gmina Dmosin obejmuje wschodni fragment otuliny Parku w rejonie Kolonii Wola Cyrusowa. Część północna od Klęku, Dobrej i Imielnika wraz z fragmentami otuliny w okolicy Sierzni i Warszawic należy do gminy Stryków. Część środkowa i południowa obejmująca tereny pomiędzy Kalonką na zachodzie po Stare Skoszewy na wschodzie, oraz Grabiną i Moskwą na południu znajduje się w administracyjnych granicach gminy Nowosolna. Zachodnia część Parku z Lasem Łagiewnickim leży w mieście Łódź i powiecie łódzkim. W gminie Zgierz leży niewielki fragment otuliny w Skotnikach.

W uchwale ustalono szczególne cele ochrony Parku. Są to m.in.: zachowanie charakterystycznych elementów przyrody nieożywionej, stanowiących świadectwo przeszłości geologicznej regionu, w tym także zjawisk i obiektów o charakterze antropogenicznym; podtrzymanie naturalnych procesów kształtujących powierzchnie ziemi, zachowanie warunków siedliskowych do funkcjonowania ekosystemów oraz zachowanie reliktowych zabytków przyrody nieożywionej; ograniczanie antropogenicznych przekształceń powierzchni ziemi; udostępnianie dla celów naukowych, edukacyjnych i krajoznawczych cennych obiektów przyrody nieożywionej; zapewnienie trwałości lokalnych populacji gatunków chronionych, rzadkich i zagrożonych; zachowanie pełnej różnorodności florystycznej w odniesieniu do wszystkich grup systematycznych; ochrona zasobów genowych tradycyjnych odmian roślin uprawnych; ograniczanie procesu neofityzacji flory; zachowanie pełnego inwentarza zbiorowisk roślinnych w szczególności naturalnych i półnaturalnych, a także antropogenicznych związanych z tradycyjnymi formami zagospodarowania (fitocenozy segetalne), zachowanie wszystkich istotnych i charakterystycznych dla środowiska przyrodniczego typów ekosystemów; zachowanie korytarzy ekologicznych; zachowanie i ochrona zabytków kultury materialnej, a zwłaszcza dworów, kościołów, młynów, kapliczek przydrożnych; zachowanie i

udostępnianie miejsc pamięci narodowej oraz śladów historii regionu, w szczególności udokumentowanych stanowisk archeologicznych; zachowanie charakterystycznych cech architektury wiejskiej: budownictwa drewnianego, z kamieni polnych, budownictwa charakterystycznego dla kolonistów niemieckich; zachowanie i udostępnianie parków wiejskich (podworskich); utrzymanie i przywracanie tradycji lokalnych i zachowanych elementów kultury wiejskiej; porządkowanie rodzimego krajobrazu kulturowego polegające m.in. na ochronie i restauracji jego charakterystycznych elementów; udostępnianie istniejących zasobów kulturowych dla celów naukowych, krajoznawczych i edukacyjnych.

Ryc. 1. Położenie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich na tle wybranych form ochrony przyrody (opracowanie własne, skala 1:85 000)

Do głównych walorów Parku zaliczyć można:

- unikatowy krajobraz strefy krawędziowej Wyżyny Łódzkiej z licznymi wzniesieniami powyżej 200 m n.p.m. (najwyższe wzniesienie Radary 284 m n.p.m.), formami polodowcowymi, głazowiskami (Polik) czy parowami (Las Janinowski, Skotniki, Tadzin, Struga Dobieszkowska),
- fragmenty naturalnej szaty roślinnej Lasu Łągiewnickiego – jednego z największych leśnych kompleksów miejskich w Europie,
- duże kompleksy leśne (1/4 powierzchni Parku zajmują lasy) m.in. w okolicy miejscowości Janinów, Poćwiardówka i Dobieszków oraz olsy i łągi wzdłuż rzek i strumieni,
- rzeki Bzura, Mrożyca i Moszczenica wraz z dopływami,
- obszary źródeł (około 130) i łąki,
- flora i fauna wraz z zagrożonymi gatunkami storczyków, nietoperzy czy kumaków,
- średniowieczne grodzisko w Starych Skoszewach,

- zabudowa drewniana – użytkową i sakralną (drewniany kościół w Niesułkowie Kolonii, kapliczki św. Antoniego i św. Rocha w Łagiewnikach),
- kościoły i wsie mariawickie (m.in. Dobra, Grzmiąca i Lipka),
- cmentarze z okresu I wojny światowej (Poćwiardówka), mogiły powstańcze i kwatery żołnierskie z II wś oraz cmentarze parafialne (rzymskokatolickie, protestanckie, mariawickie),
- zabudowa podworska (klasycystyczny dwór w Byszewach) i folwarczna wraz z parkami podworskimi (m.in. Łagiewniki, Klęk, Byszewy, Dobieszków, Kolonia Niesułków),
- szczególne znaczenie odgrywa zespół klasztorny oo. Franciszkanów z XVIII w. w Łagiewnikach.

Na obszarze Parku znajdują się trzy rezerваты przyrody (Las Łagiewnicki, Struga Dobieszkowska, Parowy Janinowskie), trzy użytki ekologiczne (Łąki na Modrzewiu, Opadówka, Bagno Ługi), dwa zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (Górna Mrożyca, Sucha dolina w Moskulach), dwa obszary Natura 2000 (Buczyna Janinowska, Wola Cyrusowa), jedno stanowisko dokumentacyjne (Niesułków Kolonia) oraz około 50 pomników przyrody.

Na terenie Parku występuje duże zróżnicowanie rodzajów i form turystyki oraz rekreacji, m.in. turystyka poznawcza (przyrodnicza, ekoturystyka, kulturowa, krajoznawcza), wypoczynkowa (drugie domy, letniska, agroturystyka) i aktywna (piesza, rowerowa, konna). Park stanowi istotny obszar rekreacji dla mieszkańców Łodzi i aglomeracji łódzkiej, są to m.in. rekreacja wodna i leśna, kolarstwo, jazda konna czy narciarstwo biegowe.

Do roku 2023 obowiązywał Plan ochrony ustanowiony rozporządzeniem Nr 5/2003 Wojewody Łódzkiego z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich.

2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA

2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy

W odniesieniu do funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, stan wiedzy można określić jako dostateczny. O ile walory rekreacyjne i turystyczne (antropogeniczne i przyrodnicze) są dobrze opisane w literaturze przedmiotu, to aktualne zagospodarowanie turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne wymaga dokładnej weryfikacji, inwentaryzacji i analizy. Również aktualny ruch turystyczny i osadnictwo rekreacyjne są niedostatecznie opisane i przeanalizowane, z wyjątkiem nielicznych prac naukowych i opracowań strategicznych.

Do głównych dostępnych materiałów opisujących potencjał turystyczny i rekreacyjny Parku należą przewodniki turystyczne o zasięgu ogólnopolskim, regionalnym jak i lokalnym, materiały edukacyjne i informatory turystyczne wydawane przez ROTWŁ, ZPKWŁ, samorządy i lokalne stowarzyszenia, mapy turystyczne, ulotki, opracowania naukowe. Cennym źródłem informacji są informatory turystyczne i różne opracowania krajoznawcze, publikowane na stronach internetowych. Podstawowe informacje o przebiegu szlaków turystycznych i lokalizacji infrastruktury turystycznej zawarte są na mapach przyrodniczo-turystycznych, przeważanie opracowanych w skali 1:30000 (seria map parków krajobrazowych województwa łódzkiego, wydanych przez ZPKWŁ). W kontekście danych dotyczących bezpośrednio Parku, wartościowym źródłem są ogólnodostępne bazy danych przestrzennych np. OpenStreetMap (OSM), BDOT, geoportal, które zawierają informacje o lokalizacji walorów turystycznych, zagospodarowaniu turystycznym, sieci szlaków i ścieżek przyrodniczych. Ważnym źródłem wiedzy nt. funkcji turystycznej i rekreacyjnej, walorów przyrodniczych i antropogenicznych, geografii, historii, przyrody, aspektów społecznych, ekonomicznych i kulturowych są prace badawcze, publikacje naukowe, w tym monografie naukowe, obejmujące obszar Parku.

W ramach diagnozy funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku największym wyzwaniem pozostaje oszacowanie rzeczywistej skali i pojemności istniejących form zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego, jak również faktycznego obciążenia turystycznego i rekreacyjnego Parku. Pomocne w tym zakresie mogą być dane statystyczne, które – choć zbierane cyklicznie według jednolitych grup tematycznych, mają istotne ograniczenia. Przede wszystkim, dane te odnoszą się do jednostek administracyjnych, których granice nie pokrywają się z zasięgiem Parku. Dodatkowym problemem jest fakt, że statystyki obejmują wyłącznie działalność rejestrowaną, co nie oddaje pełnej skali natężenia turystyki i rekreacji na terenie Parku. Aby uzyskać bardziej wiarygodny obraz rzeczywistego użytkowania, konieczne będzie przeprowadzenie regularnych badań terenowych. Planowana jest jednorazowa inwentaryzacja zagospodarowania turystycznego, która będzie realizowana w półroczu letnim 2025 roku. W oszacowaniu wielkości ruchu turystycznego i rekreacyjnego, stanowiącego zarówno szansę rozwoju, jak i zagrożenie dla Parku, pomocne będą coroczne raporty nt. ruchu turystycznego w województwie łódzkim, prowadzone wcześniej przez Wydział Nauk Geograficznych UŁ, a obecnie przez Łódzką Organizację Turystyczną i Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego. Bardzo przydatnym źródłem wiedzy nt. zjawisk turystycznych i rekreacyjnych na obszarze Parku będą przeprowadzone wywiady i badania ankietowe, opracowania naukowe, w szczególności badaczy z Uniwersytetu Łódzkiego.

Pewną luką pozostaje brak kompleksowych, aktualnych badań nad rozwojem produktów turystycznych i rekreacyjnych, edukacji ekologicznej i krajoznawczej, promocji lokalnych walorów kulturowych. Informacje o tych elementach dostępne są głównie poprzez inicjatywy lokalne (np. projekty edukacyjne prowadzone przez gminy czy lokalne organizacje pozarządowe) lub publikacje naukowe i

popularnonaukowe. W zakresie oceny działań edukacyjnych na obszarze Parku pomocne będą więc opracowania i wywiady z przedstawicielami jednostek samorządowych i stowarzyszeń, prowadzących działalność edukacyjną i dydaktyczną na obszarze Parku - od placówek oświatowych, przez pracowników Parku, administrację Lasów Państwowych, jednostki samorządu terytorialnego, po organizacje pozarządowe.

Edukacja ekologiczna i krajoznawcza, wraz z rzetelnym przygotowaniem i szerokim udostępnianiem informacji o walorach przyrodniczych i kulturowych Parku oraz zagrożeniach wynikających głównie z rozwoju osadnictwa i działalności gospodarczej (w tym turystyki i rekreacji), stanowi nieodłączny element planowania zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego Parku. Wstępnie przeprowadzona analiza dostępnych materiałów promocyjno-edukacyjnych, związanych z Parkiem, wykazuje ich zróżnicowanie zarówno pod względem formy, jak i treści merytorycznej.

Dotychczas opracowane i opublikowane informacje nt. walorów turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku wymagają usystematyzowania, uzupełnienia i uaktualnienia. Brakuje rozpoznania skali i potrzeb rozwoju turystycznego i rekreacyjnego Parku, jego ograniczeń i wynikających zagrożeń dla walorów Parku.

W pracach nad Operatem szczególną wartość stanowi poprzedni Plan ochrony PKWŁ (wraz z jego dokumentacją), ustanowiony rozporządzeniem Nr 5/2003 Wojewody Łódzkiego z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich.

Wykaz wybranych źródeł piśmiennych, obejmujących pozycje zarówno bezpośrednio związane z Parkiem, jak i pozycje teoretyczne, problemowe i metodyczne, wykorzystanych na etapie diagnozy funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku przedstawiono w rozdziale 2.2.

2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu

Wybrane i najważniejsze pozycje piśmiennictwa, które wykorzystano do sporządzenia diagnozy kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku zawarto w Tab. 1.

Tab. 1. Zestawienie dostępnej literatury z analizą jej przydatności na potrzeby Operatu kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich

Lp.	Dane bibliograficzne	Komentarz
1.	Adamczewska M., 2008, <i>Rola obszarów przyrodniczo cennych w edukacji geograficznej na przykładzie województwa łódzkiego</i> , Dokumentacja Geograficzna nr 38, Geografia we współczesnym systemie kształcenia, red. R. Wiśniewski, W. Gierańczyk, wyd. PTG	Omówienie ścieżek edukacyjnych znajdujących się w granicach parków krajobrazowych województwa łódzkiego, analiza ich wykorzystania i przydatności w edukacji geograficznej i regionalnej. Analiza wykorzystania oferty zajęć terenowych przez szkoły
2.	Andrzejewski H. 2005. Doświadczenia w organizacji edukacji przyrodniczej w Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich. [w:] „Edukacja ekologiczna na obszarach chronionych.” Rożnów 14-16 września 2005 (materiały pokonferencyjne), Zespół Parków Krajobrazowych Pogórza w Tarnowie, s: 49-56.	Edukacja na terenie Parku

3.	Andrzejewski H., Krakowska K., Maśliński J., Rozensztrauch -Sosnowska K., Samosiej L., Świć A., Zaborowska A. 2017. Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich. Informator przyrodniczo-turystyczny. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego, Łódź, ss: 100.	Charakterystyka środowiska geograficznego oraz najważniejszych walorów turystycznych Parku, informator, walory, turystyka, przewodnik
4.	Bezowska G. 2004, <i>Przyrodnicze czynniki lokalizacji miejscowości wypoczynkowych w regionie łódzkim</i> , [w:] M. Strzyż (red.), Perspektywy rozwoju regionu w świetle badań krajobrazowych Problemy Ekologii Krajobrazu PAEK, 2004, Kielce, s. 181-188	Omówienie ważniejszych miejscowości województwa pełniących funkcje wypoczynkowe na tle wybranych zasobów przyrodniczych
5.	Burzyński I., Ojrzyńska G., Wypych P. 2010. Pomniki przyrody województwa łódzkiego wczoraj, dziś, jutro. Piotrkowskie Stowarzyszenie Rozwoju, Promocji i Integracji Europejskiej - EURO-CENTRUM. Piotrków Tryb.	Pomniki przyrody Parku
6.	Czubla P., 2021, Eratyki Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Konferencja z okazji 25-lecia Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego, Łódź	Charakterystyka eratyków występujących na terenie Parku
7.	Dmochowska-Dudek K., Tobiasz-Lis P., Wójcik M., 2015, <i>Funkcja turystyczna obszarów wiejskich woj. łódzkiego - uwarunkowania strukturalne i planistyczne</i> , Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, nr 162, wyd. PAN	Omówienie funkcji turystycznej gmin województwa łódzkiego poprzez ocenę ich atrakcyjności turystycznej. Zestawienie wyników z rozmieszczeniem turystycznych obszarów funkcjonalnych wyznaczonych w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020
8.	Drzazga D., Ratajczyk N., 2005, Rozprzestrzenianie się zabudowy aglomeracji łódzkiej na terenach otwartych na przykładzie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Przegląd Przyrodniczy, XVI, z. 1-2, s. 183-199	Wpływ zabudowy na ochronę Parku
9.	Dylik J. 1948. Rozwój osadnictwa w okolicach Łodzi. ŁTN, Łódź.	Historia osadnictwa na obszarze Parku
10.	Dylik J. 1971 Województwo ze stolicą bez antenatów. Geografia historyczna województwa łódzkiego. ŁTN, Łódź.	Historia osadnictwa na obszarze Parku
11.	Gosik B., Piech M., 2012, Łódzki szlak konny jako przykład markowego produktu turystycznego województwa łódzkiego, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług nr 86 Podaż turystyczna jako	Zagospodarowanie szlaku konnego na obszarze Parku

	determinanta kształtowania popytu turystycznego 67--81	
12.	Gramsz A., 2002, <i>Las Łagiewnicki i okoliczne wsie</i> , wyd. GRAKO	Charakterystyka historyczna osadnictwa w okolicach Lasu łagiewnickiego
13.	Hemka P., 2010, <i>Potrzeby, możliwości i perspektywy edukacji przyrodniczej osób niepełnosprawnych w parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich</i> , Studia i Materiały CEPL w Rogowie, R. 12, Zeszyt 1 (24) / 2010	Omówienie potrzeb, możliwości oraz perspektyw edukacji przyrodniczej osób niepełnosprawnych w PKWŁ. Omówienie wybranej infrastruktury Parku z punktu widzenia jej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
14.	Jagielska E., Kulesza-Szerniewicz E., Makowska B., Stieler E., Welc-Jedrzejska J. 2011. Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Poradnik dla planistów i samorządów lokalnych. Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa.	Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego
15.	Jaskulski M., Szmidt A., 2015, <i>Rzeźba Lasu Łagiewnickiego w Łodzi jako atrakcja turystyczna</i> , Turyzm 2015, 25/2	Omówienie atrakcyjności rekreacyjnej Lasu łagiewnickiego pod kątem rzeźby terenu. Analiza rzeźby terenu oraz propozycja nowego szlaku turystycznego uwzględniającego walory morfometryczne obszaru
16.	Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., Produkt turystyczny. Pomysł, realizacja, zarządzanie, PWE, Warszawa 2010, s. 143.	Organizacja produktu turystycznego
17.	Kamiński J., Twardy J. (1998), <i>Przemiany krajobrazu w holocenie</i> , [w:] Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich, red. J.K. Kurowski, Wydawnictwo Eko-Wynik, Łódź	Geneza krajobrazu przyrodniczego Parku
18.	<i>Kanon Krajoznawczy województwa łódzkiego</i> , 2011, red. J. Śledzińska, A. Wielocha, B. Włodarczyk, wyd. PTTK "Kraj", Warszawa-Łódź	Charakterystyka najważniejszych walorów turystycznych województwa łódzkiego wg powiatów
19.	Klajnert Z. (1998), Budowa geologiczna i rzeźba terenu, [w:] Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich, red. J.K. Kurowski, Wydawnictwo Eko-Wynik, Łódź.	Budowa geologiczna i rzeźba terenu Parku
20.	Kobojek E., Kobojek S., 2019, <i>Walory przyrodnicze i zagospodarowanie turystyczne wydm śródlądowych na przykładzie regionu łódzkiego</i> ,	Analiza przyrodniczych walorów wydm śródlądowych oraz zagospodarowania turystycznego w

	Space-Society-Economy, nr 29, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	nizinnej części Polski Środkowej w regionie łódzkim. Wskazanie walorów rekreacyjnych tych terenów
21.	Kobojek S. (2021), Geologia i rozwój rzeźby strefy krawędziowej w obszarze Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Konferencja z okazji 25-lecia Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego, Łódź	Analiza rzeźby terenu Parku
22.	Kondracki J. 1978. Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa: 1-463	Podział fizjograficzny Polski
23.	Koter M., Liszewski S., Suliborski A. 2001. Łódź i region Polski Środkowej. ŁTN, Łódź	Geografia Parku
24.	Krakowska K., 2007, <i>Czy edukacja ekologiczna może wzbudzać emocje służące ochronie przyrody?</i> Studia i Materiały CEPL w Rogowie, R. 9, Zeszyt 1 (15) / 2007	Ukazanie emocji związanych z edukacją ekologiczną i ich wpływu na dalsze działania związane z ochroną przyrody na obszarze PKWŁ. Posłużono się przykładem ochrony nietoperzy i trzmieli oraz zachowaniem w krajobrazie parku tradycyjnych sadów
25.	Krakowska, K. (1999). Walory edukacyjne Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, 1(1)	Edukacja na terenie Parku
26.	Krakowska, K. (2000). Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich miejscem edukacji ekologicznej. Aura, (05 dodatek ekologiczny nr 68 dla szkół), 4-5	Edukacja na terenie Parku
27.	Krzemiński T. red., 1972. Województwo łódzkie. Przewodnik. Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa, ss.489	Województwo łódzkie, trasy, opisy miejscowości
28.	Kurowski J. K., Witośławski P. 2002. Funkcjonowanie parków krajobrazowych w Polsce. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź ss.199	Organizacja i walory Parku
29.	Kurowski J.K. (red.) 1998 Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich. Monografia. WFOŚiGW w Łodzi, Eko-Wynik, Łódź, ss. 183	Monografia Parku
30.	Kurowski J.K. (red.), 2013, Obszary Natura 2000 w woj. łódzkim. RDOŚ w Łodzi, UŁ, Łódź, ss. 184	Charakterystyka Obszarów Natura 2000 na terenie Parku
31.	Liszewski S., 1982, <i>Łódź i okolice. Przewodnik</i> , wyd. "Sport i turystyka", Warszawa	Omówienie historii, środowiska geograficznego oraz najważniejszych walorów turystycznych okolic Łodzi

		(wg podziału administracyjnego sprzed 1999 r.)
32.	Łuczak A., Łuczak M., 2000, <i>Szata roślinna uroczyska Paprotnia w Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich</i> , Acta Universitatis Lodziensis, Folia Botanica (14/2000)	Omówienie zbiorowisk roślinnych uroczyska Paprotnia, inwentaryzacja flory, ocena walorów przyrodniczo-leśnych i dydaktyczno-naukowych obszaru
33.	Mokras-Grabowska J., Rzeńca P., <i>Województwo łódzkie. Przewodnik turystyczny</i> , 2007, wyd. ROTWŁ, Łódź	Charakterystyka najważniejszych walorów turystycznych województwa łódzkiego
34.	Mroczek-Żulicka Aleksandra, 2024, Plenerowa rekreacja twórcza. Przykład Łodzi, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 324 s.	Znaczenie rekreacji na obszarach chronionych
35.	Mroczek-Żulicka Aleksandra, Twórcze podejście do organizacji krajoznawstwa w opozycji do banalnej rozrywki i zabawy - przykład Łodzi W: Współczesne oblicza krajoznawstwa / Stasiak Andrzej, Włodarczyk Bogdan, Śledzińska Jolanta (red.), 2016, Warszawa, Wydawnictwo PTTK, s.301-314	Organizacja krajoznawstwa na obszarach chronionych
36.	Ojrzyńska G., 2001, Miejsce Lasu Łągiewnickiego w systemie zieleni Łodzi. [w:] Kurowski J.K. (red.) <i>Szata roślinna Lasu Łągiewnickiego w Łodzi</i> . Urząd Miasta Łodzi, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2001, s. 9–13	Las Łągiewnicki
37.	Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich. Mapa przyrodniczo-turystyczna, skala 1:30000, ZPKWŁ, Łódź 2021	Opracowanie kartograficzne, mapa Parku.
38.	Andrzejewski H. i inni, 2014, Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich. Informator przyrodniczo turystyczny, ZPKWŁ, Łódź, ss. 100	Informator przyrodniczo turystyczny
39.	Plan ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. 2002. Dyrekcja Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Łódź	Diagnoza stanu na potrzeby poprzedniego Planu ochrony z roku 2002
40.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi	Opisane uwarunkowania rozwoju przestrzennego województwa łódzkiego w kontekście rozwoju turystyki i rekreacji oraz cele strategiczne w tym zakresie
41.	Poros M., 2002, Potencjał turystyczny Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Maszynopis Pr. Magisterskiej, UŁ., Wydział Nauk Geograficznych. s. 97	Turystyka na obszarze Parku

42.	Plan ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. 2002. Dyrekcja Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Łódź	Diagnoza stanu na potrzeby poprzedniego Planu ochrony z roku 2002
43.	Program ochrony środowiska województwa łódzkiego na lata 2025-2028 z perspektywą do 2032, przyjęty Uchwałą Nr XIII/160/25 z dnia 15 kwietnia 2025 r. Sejmik Województwa Łódzkiego	Odniesienie do walorów przyrodniczych i celów ochrony PKWŁ. Opisane są plany i zadania również w kontekście rozwoju turystyki.
44.	Programy ochrony przyrody w gminach położonych w PKWŁ	Opisane możliwości rozwoju turystyki i rekreacji w kontekście realizacji celów ochrony przyrody.
45.	Ptaszycka-Jackowska D., Baranowska-Janota M., 1998, Przyrodnicze obszary chronione. Możliwości użytkowania, IGPIK, Warszawa, ss.187	Możliwości rozwoju turystyki i rekreacji w kontekście realizacji celów ochrony przyrody.
46.	Pytliński S. 2013. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich województwa łódzkiego na obszarach chronionych i cennych przyrodniczo. Materiały konferencyjne (praca zbiorowa). Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Gniazdo. Skierniewice	Zrównoważony rozwój i turystyka w Parku
47.	Rozensztrauch K., 2010, Skuteczność parku krajobrazowego jako formy ochrony przyrody na przykładzie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Maszynopis Pr. Magisterskiej, Katedra Gospodarki Regionalnej i Środowiska UŁ, s. 121	Ochrona na obszarze Parku
48.	Rozensztrauch-Sosnowska K., 2024, <i>Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich – terenowe laboratorium form rzeźby terenu</i> , [w:] <i>Koncepcje zajęć terenowych na różnych etapach edukacji geograficznej</i> , Relacje przyroda – człowiek, red. E. Szkurłat, M. Adamczewska, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	Przykład lekcji terenowej na terenie PKWŁ, omówienie grup form rzeźby terenu Parku oraz materiałów skalnych zalegających w podłożu na potrzeby edukacji ekologicznej
49.	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. 2005 r. Nr 94, poz. 794)	Akt prawny
50.	Rozporządzenie Wojewody Łódzkiego i Wojewody Skierniewickiego z dnia 31 grudnia 1996 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich	Akt prawny
51.	Sawicki B., Harasimiuk M. (red.), 2014, Rola obszarów chronionych w rozwoju edukacji,	Opracowania naukowe nt. form i problemów organizacji turystyki i

	turystyki i gospodarki, Wydawnictwo Frel, Warszawa, ss. 336	rekreacji na terenie parków krajobrazowych
52.	Stopczyński M. 2003. Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich [w:] Raport o stanie środowiska w województwie łódzkim w 2002 roku. (praca zbiorowa). Woj. Inspekt. Ochrony Środ. w Łodzi, Wydz. Środ. i Roln. ŁUW, WFOŚiGW w Łodzi. Łódź, s: 177-180	Walory Parku
53.	Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030. Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi	Strategia rozwoju woj. łódzkiego
54.	Strategie rozwoju gmin i powiatów położonych w PKWŁ	Dokumenty przydatne na poziomie ustalenia celów strategicznych PKWŁ, w nawiązaniu do celów rozwoju społeczno-gospodarczego gmin m.in. w zakresie turystyki i rekreacji.
55.	Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miast i gmin położonych w PKWŁ (Brzeziny, Dmosin, Nowosolna, Stryków, Zgierz, Łódź, Brzeziny)	Dokumenty przydatne dla diagnozy i projektu kształtowania zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego PKWŁ w zakresie zgodności z polityką przestrzenną gmin w tym zakresie
56.	Symonides E., 2014, Ochrona przyrody, Wydawnictwo UW, Warszawa, ss. 780	Zagadnienia ochrony przyrody w kontekście udostępniania terenów chronionych
57.	Szafrńska E., Włodarczyk B., 2011, <i>Turystyka w powiatach województwa łódzkiego w 2009 r.</i> , <i>Warsztaty z geografii turystyki</i> , T. 1, 15, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	Omówienie atrakcyjności turystycznej powiatów województwa łódzkiego, analiza działalności władz powiatowych w zakresie promocji i rozwoju turystyki. Rozmieszczenie i wykorzystanie bazy noclegowej. Rozmieszczenie atrakcji turystycznych
58.	Szkuřłat, E. "Północna część Łodzi i Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich. Wprowadzenie." Szkuřłat E., Adamczewska M.(red.), <i>Koncepcje zajęć terenowych na różnych etapach edukacji geograficznej: Relacje przyroda–człowiek</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2023. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2024	Edukacja na terenie Parku
59.	Świć A., 2002, <i>Drzewa wokół świątyń na terenie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich</i> , Acta Universitatis Lodzensis, Folia Biologica et Oecologica 1: 105-112	Analiza istniejących drzewostanów rosnących w pobliżu świątyń na terenie PKWŁ. Omówienie struktury gatunkowej i wiekowej

		drzewostanów. Porównanie dendroflory otaczającej świątynie katolickie i mariawickie
60.	Świć, A., & Kurowski, J. K. (2000). Drzewa pomnikowe i parki wiejskie w Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich	Przyroda Parku
61.	Tanaś S., 2017, Analiza ruchu turystycznego w województwie łódzkim w świetle badań ankietowych, [w:] Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim w 2016 roku, B. Włodarczyk (red.), Instytut Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 71-102, ISBN: 978-83-63418-04-5	Badania ruchu turystycznego na terenie Parku
62.	Tanaś S., Jakóbczyk-Gryszkiewicz J., Dyba W., Marcińczak Sz., 2008, Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych w Łodzi. Plany i perspektywy, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, ss. 126	Rekreacja na terenie Parku
63.	Uchwała nr lv/1545/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie: dostosowania formy prawnej Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich	Akt prawny
64.	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478, 1940)	Akt prawny
65.	Wachecka-Kotkowska L. (2022), Parowy czy wąwozy? Przemiany środowiska pod wpływem antropopresji. Poradnik sesji terenowej B, Kongres Edukacji Geograficznej „Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość”, Uniwersytet Łódzki, Łódź	Rzeźba terenu na terenie Parku i antropopresja
66.	Waliszewska A. 2001. Monografia Gminy Nowosolna Maszynopis pracy licencj., Katedra Gops. Przestrz. i Plan. Przestrz. UŁ	PKWŁ, Nowosolna, gospodarka przestrzenna
67.	Włodarczyk, B. (2019). Zarys rozwoju turystyki w regionie łódzkim. Acta Geographica Lodziensia, (109), 145-161	Rozwój turystyki na terenie Parku
68.	Wójcik, M. (2004). Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w wybranych gminach wiejskich aglomeracji łódzkiej. Studia Obszarów Wiejskich, 5, 123-136	Gospodarka na terenie Parku
69.	Wycichowska B., 2008, Zawłaszczanie chronionego krajobrazu kulturowego przez samorządy gminne. Bilans strat na przykładzie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich,	Omówienie przyczyn i skutków postępującego procesu zawłaszczania terenów chronionych przez samorządy gminne, ze

	Zarządzanie Krajobrazem Kulturowym, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego nr 10, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec	wskazaniem najbardziej zagrożonych form chronionego krajobrazu na przykładzie PKWŁ
70.	Wycichowska, B. (2008). Zawłaszczanie chronionego krajobrazu kulturowego przez samorządy gminne. Bilans strat na przykładzie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego	Problematyka ochrony krajobrazu na terenie Parku
71.	Z nurtem łódzkich rzek. 2012. Ośrodek Działań Ekologicznych Źródła. Łódź. ss. 80 + płyta CD	Edukacja i turystyka na terenie Parku
72.	Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego. Informator przyrodniczo-turystyczny. 2016. Zesp. Park. Krajobr. Woj. Łódz., Łódź, ss: 86	Informator nt. Parku